

Johdanto

Jos kuningas on lähdössä taisteluun toista kuningasta vastaan, niin kai hän ensin istuu harkitsemaan, pystyykö hän kymmenellä tuhannella miehellä kohtaamaan vihollisen, joka on tulossa kahdenkymmentuhannen miehen voimalla. Ellei hän siihen pysty, hän lähettää rauhanneuvottelijoita, kun vihollinen on vielä kaukana. (Luuk. 14:31–32)

Jeesuksen vertaus sotaan lähtöä harkitsevasta kuninkaasta edustaa poikkeavaa näkökulmaa evankeliumeissa, joissa sota muuten näyttyy apokalyptisena välttämättömyytenä ennen Kristuksen paluuta. Sota on apokalyptikolle *force majeure*, jolle ei voi mitään. Kuvaava on neuvo, joka sodan ja muiden lopunajan ahdingoissa eläville varhaiskristityille annetaan: ”Joka kestää loppuun asti, pelastuu” (Matt. 24:13; Mark. 13:13). Sodat on vain kestettävä; niiden syttymiselle ei voi mitään. Apokalyptiikasta kehittyneet erilaiset historianfilosofiat eli maailmanhistorialliset kokonaisnäkemykset ovat sittemmin nähneet asian samoin. Marxilaisuus odotti viimeistä vääjäämätöntä taistoa, jonka jälkeen kansat olisivat kuin veljiä keskenään. Neuvostoliiton romahtaminen ja marxilaisuuden vararikko eivät suinkaan tuhonneet apokalyptisen rauhanajan odotusta. Pikemminkin päinvastoin. Kun kylmä sota loppui, aikakauden symboliksi muodostui yhdysvaltalaisen filosofin ja poliitikantutkijan Francis Fukuyaman kirja *Historian loppu ja viimeinen ihminen* (1992). Varsin toiveikkaan näkemyksen mukaan liberaali demokratia oli lopullisesti voittanut ja uusi rauhanaika alkanut. Scorpions lauloi eskatologisen täyttymyksen hengessä: ”The world is closing in / Did you ever think / That we could be so close like brothers.” (Wind of Change).

Sotilaallisesti tarkastellen kylmän sodan loppumisessa oli kyse siirtymisestä hegemonisen rauhan aikaan: maailmassa oli enää yksi suuri sotilasmahti, Yhdysvallat, jonka vakava uhmaaminen ei tullut kyseeseen. Jeesuksen vertausta mukaillen: muut kuninkaas lähettivät rauhanneuvottelijoita Yhdysvaltojen armeijaa vastaan. Alkoi *pax americana*, suurvallan asemahdille rakentunut rauha. Yhdysvaltojen hegemonia on kuitenkin ollut heikkenemässä ja uusia maita havittelee sotilaallisen suurvallan asemaa. Kehitys näkyy aiempaa epävakaina maailmantilanteena.¹

Muutamissa Lähi-idän maissa tilanne on riistäytynyt kaoottiseksi. Keskusvallan hegemonia on järkkynyt niin, että hajanaiset ja keskenään kiistelevät ryhmittymät ovat vapautuneet hamuamaan itselleen valtaa aseina. Samalla on nähty poliittisen islamin nousu vakavaksi sotilaalliseksi tekijäksi. Tilannetta ei lainkaan helpota lähinaapurimaiden ja suurvalltojen ristiriitaiset intressit kaaokseen ajautuneissa maissa. Venäjä on ottamassa takaisin paikkaansa sotilaallisena suurvallana ja näyttää mielellään mahtiaan niin Lähi-idässä, Kaukasuksella kuin Ukrainassakin. Kaikki tämä heijastuu pakolaisaaltona ja kiristyneenä turvallisuuspoliittisena ilmapiirinä myös Suomessa.

Kansainvälisen tilanteen muutos on raamatuntutkimuksessakin suunnannut katseet sodan ja rauhan problematiikkaan. Helmikuussa 2016 Suomen Eksegeettinen Seura järjesti Eksegeettisen päivän aiheella Sota, rauha ja Raamattu. Huomattava osa tämän kirjan artikkeleista pohjautuu päivän aikana pidettyihin esitelmiin. Aihe kätkee sisälleen kokonaisen kirjon erilaista lähdeaineistoa, kysymyksenasetteluita ja tutkimusmenetelmiä. Jo itse sodan määritelmä on vaikea. 1800-luvun alussa laaditussa klassikkoteoksessaan Carl von Clausewitz piti sotaa kameleonttina, jossa eri tavoin painottuu kolme tekijää: 1) vihollisuus ja väkivaltaisuus, 2) satunnaistekijöiden leikki ja 3) politiikka. Sodan määritelmän Clausewitz jättää leijumaan ”noiden kolmen peruslinjan välissä ikään kuin ne olisivat kolme magneettia.”² Tämä kolminaisuus näyttää

¹ Blombergs 2013.

² Clausewitz 1998, 29.

kestäneen aikaa varsin hyvin.³ Sumea määritelmä on hyödyllinen myös niin sanottua epätavanomaista sodankäyntiä ajatellen. Nykyisissä konflikteissa onkin laajamittaisen kenttäsodan sijaan usein kyse esimerkiksi terrorismista, organisoidusta mellakoinnista ja informaatio-operaatioista. Epätavanomainen sodankäynti myös hämärtää sodan ja rauhan rajaa.⁴

Sotaa ja rauhaa voidaan tarkastella sekä valtiollisten toimijoiden että yksilöiden kannalta. Valtiollinen ja maantieteellinen näkökulma voi vaihdella. On esimerkiksi eri asia tarkastella pakkosiirtolaisuutta Israelin, Babylonian tai Persian näkökulmista. Yksilötasolla tilanne näyttää erilaiselta sotilaan ja siviilin näkökulmasta, samoin eri sukupuolten tai sukupolvien näkökulmasta. Aineistona voidaan käyttää Raamatun tekstien lisäksi muita muinaisen Lähi-idän ja antiikin tekstuaalisia ja arkeologisia lähteitä. Tutkimusmenetelmät määräytyvät sekä aineiston että tutkimusaiheen mukaan. Oma lukunsa on Raamatun reseptio- ja vaikutushistoria, jossa tarkastellaan sitä, miten Raamattua on myöhemmin käytetty. Tällaista materiaalia on lähes rannattomasti.⁵

Aiheen ja näkökulmien monipuolisuuden tähden tämä kirja tarjoaa ainoastaan esimerkkejä siitä, miten sodan ja rauhan kysymyksiä voidaan käsitellä eksegetiikassa. Artikkelit tarjoavat historiallista tietoa ja antavat aineksia ajankohtaiskysymysten pohdintaan. Nämä kaksi puolta painottuvat artikkeleissa eri tavoin, mutta ne ovat väistämättä olemassa. Eksegeettinen päivä sai pontimensa turvallisuuspoliittisen tilanteen muutoksesta, mikä osoittaa ajankohtaisten kysymysten lymyvän taustalla silloinkin, kun kirjoittaja käsittelee kaukaisia historiallisia tapahtumia. Toisaalta nykytulkintaa painottavat hermeneuttiset artikkelit kiinnittyvät Raamatun tekstiin ja sen historialliseen taustaan. Reseptio- ja vaikutushistorialliset artikkelit sijoittuvat historiallisen ja ajankohtaistavan kysymyksenasettelun välimaastoon. Yhtäältä ne tarkastelevat tiettyä tulkintatilannetta menneisyydessä, mutta tuodessaan esiin Raamatun

³ Rekkedal 2013, 64, 91.

⁴ Rekkedal 2013, 436.

⁵ Metodeista ks. esim. Hakola ja Merenlahti (toim.) 1997; Huttunen 2008 ja 2010; Luomanen, Jokiranta ja Lehtipuu (toim.) 2013; Luomanen, Jokiranta, Latvus, von Weissenberg ja Yli-Karjanmaa 2016.

tekstien tulkinnallisuuden ne antavat aineksia ajankohtaisille pohdinnoille.

Teoksen kolme ensimmäistä artikkelia käsittelevät Vanhaa testamenttia ja sen maailmaa. Martti Nissinen aloittaa artikkelinsa *Pyhä sota ja pyhä rauha – Vanhan testamentin vaihtoehtoja sotaretoriikalle* klassisella kysymyksellä uskonnon roolista sodassa ja väkivallassa. Nissinen toteaa monien muiden tavoin, että uskonto sinänsä ei tapa, mutta ihmiset käyttävät uskontoa usein väkivallan perusteluna. Tämän toteaminen ei Nissisen mielestä kuitenkaan yksin riitä, vaan on tutkittava vastuullisesti niitä uskonnon piirteitä, joilla väärinkäytöksiä perustellaan. Artikkelissa Nissinen keskittyy tarkastelemaan pyhän sodan retoriikkaa muinaisessa Lähi-idässä. Esimerkkinä sotaretoriikasta nostetaan esille Assyrian Assurbanipalin piirtokirjoitus, jossa kuvataan kuninkaan sotaa Elamia vastaan (653 eKr.). Nissisen mukaan väkivaltaan yllyttävä sotaretoriikka on tunnettua kaikkialta muinaisesta Lähi-idästä, mutta traditioista löytyy myös rauhaan suuntautuvia painotuksia, joista voidaan löytää vastalääkkeitä väkivallalle. Tällaisina esimerkkeinä Nissinen tarjoaa kaksi persialaisaikaan sijoittuvaa Vanhan testamentin jaksoa (Jes. 2:2–4 ja Miika 4:1–5), joissa väkivallan sijasta korostuu luottamus Jahveen, ajatus kansojen rinnakkaisuudesta ja toive turvallisesta jokapäiväisestä elämästä.

Artikkelissaan *Juuda Mesopotamian imperiumien piirityssodankäynnin kohteena* Kirsi Valkama tarkastelee piirityssotaa sodankäynnin muotona muinaisessa Lähi-idässä. Artikkelissa esitellään piirityssodankäynnissä käytettyjä taktiikoita ja aseistusta, sodan vaikutusta piiritettävien elämään sekä aiheen esiintymistä Raamatun teksteissä. Pääasiallisena esimerkkinä artikkelissa käytetään Lakisin kaupunkia, jonka Assyrian armeija piiritti ja tuhosi vuonna 701 eaa. Lakisista on säilynyt poikkeuksellisen paljon arkeologisia löytöjä, joita Valkama tarkastelee yhdessä Ninivestä löytyneiden, Lakisin piiritystä kuvaavien relieffien kanssa.

Pekka Särkiö tarkastelee artikkelissa *Sodassa kaikki on sallittua? Humanius Deuteronomiumin sotalaeissa* Viidenteen Mooseksen kirjaan sisältyviä sotalakeja, joissa säädetään Israelin sotajoukon kokoamisesta,

papin roolista joukkojen rohkaisijana, vastustajan ja luonnon kohtelusta sodan aikana sekä sotaan liittyvistä rituaalisista puhtaussäädöksistä (5. Moos 20; 21; 23). Artikkelissa kiinnitetään erityistä huomiota sotalaikien humaaniin puoleen, joka tulee esille esimerkiksi kieltona tuhota hedelmäpuita, jotta vältettäisiin sodasta aiheutuva pidempiaikainen ahdinko. Humaanina on pidetty myös kehotusta jättää sotajoukosta kotiin ne, jotka eivät vielä ole ehtineet nauttia uudesta vaimostaan tai viinitarhastaan.

Näiden artikkeleiden jälkeen seuraavat Hanna Vanosen ja Jason Silvermanin kirjoitukset, jotka käsittelevät varhaisjuutalaisuuden maailmaa. Artikkelissaan ”*Olkaa vahvoja Jumalan sotaa varten*” – *Jumalan ohjaama sota Qumranin käsikirjoituksissa* Hanna Vanonen esittelee aluksi pyhän sodan käsitteen historiaa raamatuntutkimuksen piirissä. Käsite ei ole peräisin Raamatusta vaan lainattu islamin tutkimuksesta. Tämän jälkeen Vanonen tarkastelee jumalallisesti auktorisoidun sodan ajatusta Qumranin sotateksteissä. Vanonen kiinnittää huomiota siihen, että Qumranin teksteissä sota esitetään vahvasti ritualisoituna toimintana, jossa oleellista on pappien rooli, valmistelujen suorittaminen oikeassa järjestyksessä ja sotaan osallistuvien rituaalinen puhtaus. Vanosen mukaan sotaan liittyvät rituaalit saattoivatkin sekoittaa muun uskonnollisen liturgian kanssa niin, että ne saivat ihmisten mielissä myös abstraktimman merkityksen sodankäyntinä pahoja henkivaltoja vastaan.

Artikkelissaan *Pax persica ja juudealaiset* Jason Silverman tarkastelee juudealaisten elämää Persian imperiumissa niin sanotun *pax persican* aikana (n. 550–330 eaa.). Silverman hahmottelee aluksi *pax persican* luonnetta sekä hallinnollisena rauhanpropagandana että konkreettisena kahdensadan vuoden rauhan aikana. Tämän jälkeen hän tarkastelee juudealaisten asemaa sekä omassa Jehudin provinssissaan että muualla valtakunnassa. Silvermanin mukaan juudealaisten asema vaihteli suuresti: heitä oli sekä orjina että orjan omistajina, sekä vuokraviljelijöinä että kuvernööreinä. Silverman tarkastelee myös *pax persican* kulttuurista vaikutusta erityisesti juudealaisten hallintoon ja kirjoituksiin. Jälkimmäisistä tarkastelun kohteena ovat Sakarjan kirjan luku 1 ja Jesajan kirjan luku 60, joihin Persian rauha on Silvermanin mukaan jättänyt jälkensä.

Kirjan kolmannessa osassa siirrytään varhaiskristillisyyden maailmaan. Artikkelissaan *Pahan perikuvia vai uskoveljiä? Sotilaat varhaiskristillisyydessä* Niko Huttunen esittelee Uuden testamentin ja muun varhaiskristillisen kirjallisuuden välittämää kuvaa sotilaista. Huttusen mukaan 1900-luvun massa-armeijat ja maailmansodat ovat synnyttäneet tutkimukseen kuvan, joka ei ongelmitta sovi varhaiseen materiaaliin. Antiikin maailmassa sotilaat vastasivat pitkälti myös poliisitoimesta. Uuden testamentin kuvaukset sotilaista sijoittuvatkin lähes poikkeuksetta tähän ympäristöön eikä taistelukentälle. Huttunen kiinnittää huomiota siihen, miten eri tavoin rivisotilaista ja sadanpäälliköistä puhutaan. Jälkimmäinen osoittaa, ettei sotilaana toimiminen sinänsä ollut aina ongelma, joskin näkemykset hajaantuivat jo antiikissa. Viimeistään vuoden 200 paikkeilla kristittyjä sotilaita palveli jo niin paljon, että nämä alkoivat esittää vaatimuksia uskonnonvapaudesta. Tätä kirjallisten dokumenttien luomaa kuvaa mahdollisesti vahvistaa Megiddosta tehty arkeologinen löytö.

Artikkelissa *Pax romana, Ilmestyskirja ja kansojen kohtalot* Ismo Dunderberg tarkastelee kritiikkiä, jota Ilmestyskirjan kirjoittaja esittää Rooman taloudellista valtaa kohtaan. Dunderbergin mukaan Rooman globaali talousmahti oli roomalaisen rauhanajan, *pax romanana*, seurausta. Ilmestyskirjan kirjoittajan on joskus nähty kritisoivan talousjärjestelmästä seuraavaa epätasa-arvoa ja riistoa. Dunderbergin mukaan globaali markkinatalous ei kuitenkaan ole kirjoittajalle ongelma sinänsä: hän kuvaa rikkauksien virtaamista apokalyptiseen Jerusalemiin hyvin samalla tavalla kuin portto Babyloniin eli Roomaan. Kirjoittajan huolena onkin Dunderbergin mukaan ennen kaikkea kuulijoiden mukautuminen ja osallistuminen Rooman yhteiskuntaan esimerkiksi ammattikiltojen kautta, mikä äärimmillään veti mukaan keisarin palvontaan.

Kirjan neljännessä osassa esitetään kolme esimerkkiä siitä, miten Raamatun materiaalia on myöhemmin tulkittu sotaan ja sotilaisiin liittyen. Timo Nisula käy läpi sotilashahmoja Augustinuksen saarnamateriaalissa. Nisula aloittaa artikkelinsa *Sotilaita Rauhan basilikassa – Sotilaan ja sodan kuva Augustinuksen saarnoissa* kumoamalla sitkeän harhakäsityksen, jonka mukaan Augustinus olisi luonut kristillisen oikeutetun sodan teorian. Vaikka Augustinukselta voikin löytää oikeutettuun sotaan liittyviä argumentteja, hän ei koskaan muotoillut teoriaa kokonaisu-

nessaan. Augustinuksen mukaan kristitty voi palvella armeijassa ja esittää sille raamatullisia perusteita. Saarnoista käy ilmi sekin, että sotilaiden tehtävä ei ollut puhtaasti sodan käyminen. Poliisityöhön liittyvät toimet saattoivat kärjistyä piispan kotikaupungissakin pidäkkeettömäksi väkivallaksi. Siksi Augustinus esitti sotilaille kehotuksia itsehillintään ja siviilien suojeluun. Sota, aseet, taistelut ja armeijat olivat Augustinuksen saarnoissa kuitenkin enimmäkseen vertauskuvia kristityn hengellisestä elämästä.

Niko Huttusen artikkelissa *Raamattu Suomen itsenäisyyden ajan sodissa* käydään läpi Raamatun reseptiota vuoden 1918 ja 1939–1945 sotien äärellä. Erityisesti toista maailmansotaa koskeva osio on uutta, sillä sitä koskevaa eksegeettistä perustutkimusta on toistaiseksi vain yhden artikkelin verran jatkosodan hyökkäysvaiheesta (Latvus 2013). Huttunen osoittaa artikkelissaan, miten apokalyptinen odotus leimasi vuoden 1918 sodan molempia osapuolia. Toinen raamatunkäyttöä määritelty tekijä liittyi valkoisten toimeenpanemaan rankaisutoimintaan. Tällöin tulkinnassa korostuivat esivallan merkitys ja talio-periaate (rikos vastaa rangaistusta, esimerkiksi ”silmä silmästä”) Toisen maailmansodan aikaista raamatunkäyttöä puolestaan leimasi Vanhan testamentin deuteronomistinen teologia. Talvisodassa Jumalan koettiin auttaneen Suomea kuin Daavidia Goljatia vastaan, mikä vastaa deuteronomistisen teologian ajatusta Jumalan siunauksesta oikeamielisille. Jatkosodan alkua puolestaan leimasi sekä apokalyptisen käänteiden odotus että deuteronomistinen vaatimus pyhää maata valloittavan armeijan nuhteettomuudesta. Juuri nuhteettomuus asettui kyseenalaiseksi, kun sotaonni kääntyi. Tällöin raamatunkäyttöä leimasi vaatimus synnin tunnustamisesta, jotta Jumala pelastaisi omansa. Rauhan tultua tuli tilaa kansojen sovintoa korostaville paavalilaisille näkemyksille – ympäristö heijastui siis vahvasti raamatunkäyttöön.

Artikkelissaan *Raamattu Läbi-idän uutisten tulkkina* Timo R. Stewart käsittelee kristillisillä kirjoittajilla esiintynyttä taipumusta arvioida Israelin itsenäistymisvaiheita Raamatun perusteella. Tämä liittyy laajempaan ilmiöön, joka tunnetaan kristillisenä sionismina ja jolla näytti olleen erityistä kaikupohjaa Suomessa. Monelle Israelin valtion syntyminen oli merkki siitä, että Raamatun ennustukset toteutuivat. Tämä puolestaan antoi luottamusta Raamattuun ja tarjosi ikään kuin

todisteen Jumalan olemassaolosta. Lisäksi Raamatun perusteella saattoi saada oikean näkökulman tilanteeseen ja aavistella tulevaisuuden kehityskulkuja. Näkemys edellyttää senkaltaista jumalakuva, jossa Jumala säätelee historian kulkua. Tämä perustaltaan apokalyptinen maailmankuva on sittemmin näkynyt poliittisesti merkittävällä tavalla Hegelin ja Marxin historianfilosofiassa. Stewart esittää artikkelinsa lopuksi Karl Popperin moraalista kritiikkiä tällaista historiakuva kohtaan.

Toimittajat ovat jättäneet kunkin kirjoittajan harkittavaksi, puhutaanko Vanhasta testamentista vai Heprealaisesta Raamatusta ja mitä lyhennettä käytetään ajanlaskusta puhuttaessa (eaa. ja jaa. vai eKr. vai jKr.). Tutkimuksessa on yleisintä puhua Heprealaisesta Raamatusta, koska Vanha testamentti mielletään yleisesti kristittyjen kirjaksi, mutta suomenkieliselle yleisölle nimitys Heprealainen Raamattu saattaa olla vieraampi. Myös lyhenteet eaa. ja jaa. ovat tutkimuksessa vallitsevia, etenkin englanninkielisessä maailmassa (BCE = before common era ja CE = common era).

* * *

Hegemonisen rauhan ajatus toistuu useissa artikkeleissa. Kirjassa puhutaan *pax assyriacasta*, *pax persicasta* ja *pax romanasta*. Valtapolitiikan sotilaalliset lainalaisuudet näyttävät siis olevan samoja ennen ja nyt. Samalla artikkeleista käy ilmi, että sotilaalliseen voimaan perustuva rauha ei välttämättä ole eettisesti ongelmatonta. Varhaiskristittyjen maailmassa Rooman legioonien varmistama rauha näytti pääkaupungin ja provinssin näkökulmasta hyvin erilaiselta. Roomalainen Ovidius (*Muodonmuutoksia* 15.832–833) kirjoitti ihailevasti: ”Kun hän [Caesar] on antanut rauhan maailmalle, hän kääntää mielensä yhteiskunnan asioihin ja oikeamielisenä lainsäätäjänä laatii lait.” Tacitus (*Agricola* 30) puolestaan esittää brittikapinallinen Calgacuksen sanoneen: ”Ryöstämistä, murhaamista ja rosvoamista roomalaiset kutsuvat valheellisilla nimityksillä hallinnoksi; rauhaksi he nimittävät sitä, minkä he ovat autoittaneet.”

Jeesuksen vertauksessa vain alakynteen joutuva hallitsija pyytää rauhaa. Hegemoniseen rauhaan kuuluu kuitenkin ajatus, että myös ylivoimainen osapuoli tarjoaa rauhaa. Viime vuosilta Krimin tapaus osoittaa,

että menettely voi myös tuottaa hyökkääjän haluaman tuloksen. Ajatus ei suinkaan ole uusi. Pekka Särkiön artikkelissa näkyy, miten Mooseksen laki kehotti hyökkääjää ensin tarjoamaan rauhaa ja tuhoamaan vastustajan vain saadessaan kielteisen vastauksen (5. Moos. 20:10–14). Ohje on aikaa kestävä strateginen viisaus, jonka Clausewitzkin esittää yleisenä totuutena: ”Valloittaja rakastaa aina rauhaa – Hän työntyisi hyvin mielellään meidän valtiomme aivan rauhanomaisesti.”⁶ Kirsi Valkama esittää artikkelissaan synn hyökkääjän ”rauhantahtoisuuteen”: veretön valtaus säästää hyökkääjältä voimia ja varoja. Tämä yksityiskohdasta osoittaa, että Raamatun ajan sodissa ja nykysodissa on myös huomattavan paljon yhteisiä piirteitä. Ihmisluonto ei ole muuttunut yhtä radikaalisti kuin sodankäynnin tekniset edellytykset.⁷ Raamatun tutkiminen sodan ja rauhan kysymyksissä ei siis ole niin vierasta nykyajan näkökulmasta kuin ensi silmäyksellä voi vaikuttaa.

Uudessa testamentissa hegemoninen rauha saa kritiikkiä. Kun Caesar Ovidiuksen mukaan antaa rauhansa, Johanneksen evankeliumissa (14:27) Jeesus ilmoittaa antavansa aivan erilaisen rauhan: ”Oman rauhani minä annan teille, en sellaista, jonka maailma antaa.” Rauhantehtijäksi tuleminenkaan (Matt. 5:9) tuskin tarkoittaa sitä, mitä tällä nimellä tarkoitettiin, kun se annettiin voitokkaille keisareille (esim. Dio Cassius, *Historiae Romanae* 44.49.2). Toisaalta, kuten Ismo Dunderbergin Johanneksen ilmestystä käsittelevä artikkeli osoittaa, hegemonisen rauhan ajatukset saattoivat leimata myös varhaiskristillistä apokalypsiä. Sama näky Paavalilla, kun hän tulevaisuudenvissiossaan kertoo Kristuksen alistavan ”kaikki vihollisensa jalkojensa alle” ja luovuttavan sen jälkeen kaiken vallan Jumalalle (1. Kor. 15:24–28). Tässä visiossa ihmisten välinen vallankäyttö päättyy – seikka jota harvoin muistetaan esivaltaopetuksen (Room. 13:1–7) sävyttämässä keskusteluissa – Jumalan hegemoniaan.

Kirjan artikkelit synnyttävät eettisiä kysymyksiä niin itse Raamatun kuin sen reseption äärellä. Aihe herättää voimakkaita tunteita ja joskus halua asettua jonkun osapuolen, voittajan, häviäjän tai sivullisen kärsi-

⁶ Clausewitz 1998, 191.

⁷ Rekkedal 2013, 17.

jän puolelle. Tunteita tai kannanottoja ei voi eikä tarvitsekaan kieltää. Akateemisessa tutkimuksessa täytyy näiden rinnalla säilyä tasapainoinen ja analyttinen tarkastelutapa. Eettinen tarkastelu voi tapahtua kahdesta näkökulmasta: yhtäältä itse ilmiöiden, sodan ja rauhan etiikan näkökulmasta ja toisaalta yksilön etiikan näkökulmasta. Sodan ja rauhan etiikkaan kuuluvat esimerkiksi kysymykset sodan oikeutuksesta, sodassa noudatettavista eettisistä periaatteista ja todellisen rauhan eettisistä ennakkoehtoista. Sodan ja rauhan etiikka liikkuu enimmäkseen yhteiskunnan ja instituution tasolla. Yksilön etiikkaan kuuluu puolestaan se, miten kukin yksilö toimii tilanteessa, jota määrittää sota tai rauha kenties yksilön omista toimista ja pyrkimyksistä riippumatta.⁸

Eettiset pohdinnat on suhteutettava kunkin ajan ajattelutapojen ja olosuhteiden asettamiin ehtoihin.⁹ Niinpä voi kysyä, missä määrin varhaiskristityillä edes oli käytössään mitään muuta kulttuurista mallia kuin hegemoninen rauha ja poikkeako Jumalan hegemoninen rauha jotenkin inhimillisten vallanpitäjien luomasta hegemonisesta rauhasta?¹⁰ Millainen vaihtoehtoinen rauha on edellä kuvattu Matteuksen ja Johanneksen evankeliumien tarjoama rauha?¹¹ Entä miten hegemoniseen rauhanvisioon suhtautuu Martti Nissisen esittelemä Jesajan ja Miikan visio aseiden hävittämisestä? Ulkoistaako apokalyptinen käsitys historian väijäämättömästä kulusta ja Jumalan tuomasta rauhasta ihmisen vastuun? Missä määrin Raamatun kirjoittajat edes olivat siinä asemassa, että heillä oli mahdollisuus päättää sodasta ja rauhasta?

Tasapainoinen havainnointikyky on säilytettävä myös tarkasteltaessa uskonnon suhteita sotaan ja rauhaan. Näkemys puhtaasti rauhantahoisesta uskonnosta, jota vain väärinkäytetään sotien oikeutuksena, on yksipuolinen. Yhtä yksipuolinen on ajatus uskonnosta sotien perimmäisinä syinä.¹² Nissinen toteaa osuvasti: ”Jumalaa voi kutsua niin rauhan kuin sodankin takeeksi.” Jäsentynyt ja analyttinen kyky tarkastella sodan ja rauhan kysymyksiä Raamatussa ja Raamatun tulkinnassa val-

⁸ Vrt. Aallon (2016, 5) jaottelu sodan ja sotilaan etiikkaan.

⁹ Vrt. Huttunen 2010, 265–268.

¹⁰ Ks. esim. Huttunen 2015.

¹¹ Ks. esim. Swartley 2014 ja Huttunen 2015a.

¹² Vrt. Huttunen 2013, 31–32.

mentaa reagoimaan analyyttisesti ja vastuullisesti tähän ongelmavyyhyteen myös muissa yhteyksissä.

Lähteet ja kirjallisuus

A. Lähteet

Dio Cassius

- *Roman History, Volume IV: Books 41–45*. Transl. Earnest Cary & Herbert B. Foster. Loeb Classical Library 66. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1916.

Ovid

- *Metamorphoses, Volume I: Books 1–8*. Transl. Frank Justus Miller. Rev. G. P. Goold. Loeb Classical Library 42. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1916.

Raamattu

- Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Helsinki: Kirjapaja 1992.

Tacitus

- *Agricola. Germania. Dialogue on Oratory*. Transl. M. Hutton & W. Peterson. Rev. R. M. Ogilvie, E. H. Warmington & Michael Winterbottom. Loeb Classical Library 35. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1914.

B. Kirjallisuus

Aalto, Janne

- 2016 *Hyvä sotilas – oikea toiminta: Miksi asevoimissa opetetaan sotilasetiikkaa?* Maanpuolustuskorkeakoulun julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 7. Helsinki.

Blombergs, Fred

- 2013 *Euroopan voimatasapainojärjestelmä 1990–2012: Euroopan vakaus rakenteellisen, uusklassisen ja hegemonisen realismin näkökulmasta*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitoksen julkaisusarja 1: Strategisia tutkimuksia No 32. Helsinki.

Clausewitz, Carl von

- 1998 *Sodankäynnistä*. Käsikirjaksi muokanneet ja selittävällä jälkisanalla varustaneet Wolfgang Pickert & Wilhelm Ritter von Schramm. Suom. Heikki Eskelinen. [Helsinki]: Art House.

- Fukuyama, Francis
 1992 *Historian loppu ja viimeinen ihminen*. Suom. Heikki Eskelinen. Porvoo: WSOY.
- Hakola, Raimo & Merenlahti, Petri (toim.)
 1997 *Raamatuntutkimuksen uudet tuulet*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Huttunen, Niko
 2008 ”Raamattu historiassa: Reseptio- ja vaikutushistoriallinen eksegetiikka”. *Teologinen Aikakauskirja* 113, 230–250.
 2010 *Raamatullinen sota: Raamatun käyttö ja vaikutus vuoden 1918 sisällissodan tulkinnossa*. Historiallisia tutkimuksia 255 / Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 216. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ja Suomen kirkkohistoriallinen seura.
 2013 ”Raamatuntutkintaa rauhan suuntaan”. *Teologinen Aikakauskirja* 118, 31–45.
 2015 ”How Fantasy Comes True: Paul between Political Reality and Eschatological Fantasy”. *Stasis* 3, 90–109.
 2015a ”Rauhantekijöille on taas kysyntää”. <https://www.kotimaa24.fi/blogit/rauhantekijoille-on-taas-kysyntaa>. Avattu 30.8.2016.
- Luomanen, Petri, Jokiranta, Jutta & Lehtipuu, Outi (toim.)
 2013 *Johdatus sosiaalitieteelliseen tutkimukseen*. Suomen Eksegeettisen Seuran julkaisuja 105. Helsinki.
- Luomanen, Petri, Jokiranta, Jutta, Latvus, Kari, Weissenberg, Hanne von & Yli-Karjanmaa, Sami (toim.)
 2016 ”Eksegeetikan menetelmien oppimisympäristö”. <http://www.helsinki.fi/teol/pro/emo>. Avattu 28.10.2016.
- Rekkedal, Nils Marius
 2013 *Nykyaikainen sotataito: Sotilaallinen voima muutoksessa*. 4. uusittu painos (verkkoversio). Toim. Juha Mälkki. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Swartley, Willard M.
 2014 ”Peace”. *The Oxford Encyclopedia of the Bible and Ethics* 2. Eds. Robert L. Brawley et al. Oxford: Oxford University Press, 112–121.